

## Καταδύσεις αναψυχής στην Ελλάδα - Recreational Diving in Greece

**Δρ. Πολυξένη Μοίρα**

Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής  
Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού, [polmoira@uniwa.gr](mailto:polmoira@uniwa.gr)

**Δρ. Δημήτριος Μυλωνόπουλος**

Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής  
Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού, [dimilon@uniwa.gr](mailto:dimilon@uniwa.gr)

### ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι καταδύσεις αναψυχής με αυτόνομη αναπνευστική συσκευή συγκαταλέγονται ανάμεσα στις ταχύτερα αναπτυσσόμενες δραστηριότητες αναψυχής στον κόσμο. Σύμφωνα με τα στοιχεία, κάθε χρόνο πιστοποιούνται από το μεγαλύτερο οργανισμό πιστοποίησης αυτοδυτών (PADI) περισσότερο από 900.000 άτομα, ενώ συνολικά υπάρχουν περισσότεροι από 25 εκατομμύρια πιστοποιημένοι δύτες. Επίσης αυξάνει και ο αριθμός των τουριστών που επιδίδονται σε καταδύσεις για αναψυχή σε παραθαλάσσια θέρετρα, οι λεγόμενοι «resort divers». Την αύξηση του ενδιαφέροντος για καταδύσεις ως θαλάσσια τουριστική δραστηριότητα ενισχύουν η έκδοση ειδικών περιοδικών και βιντεοταινιών που αφορούν τον υποβρύχιο κόσμο, η ίδρυση ομίλων καταδύσεων, η λειτουργία ειδικών σκαφών για καταδύσεις και η δημιουργία θέρετρων που ειδικεύονται στις καταδύσεις. Αυτό το ενδιαφέρον για τον υποβρύχιο κόσμο έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης μορφής τουρισμού, του υποβρύχιου ή καταδυτικού τουρισμού.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με σκοπό τη διερεύνηση του προφίλ και των κινήτρων των Ελλήνων δυτών αναψυχής, καθώς και των λόγων επιλογής καταδυτικού προορισμού. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη διανομή δομημένου ερωτηματολογίου, σε μέλη συλλόγων καταδύσεων αναψυχής στην Ελλάδα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι καταδύσεις αναψυχής είναι ένας νέος και δυναμικός τομέας εναλλακτικών δραστηριοτήτων αναψυχής, με κοινό που ταξιδεύει εντός και εκτός Ελλάδας προκειμένου να απολαύσει το θαλάσσιο περιβάλλον αλλά και να αποδράσει από την καθημερινότητα, έχει υψηλό εισοδηματικό προφίλ και αφιερώνει αρκετές ημέρες στον προορισμό. Ο χώρος αυτός έχει δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης και σημαντικά οικονομικά οφέλη για τους τόπους προορισμού.

**ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ:** καταδύσεις αναψυχής, καταδυτικός τουρισμός

## 1. Εισαγωγή

Ο υποβρύχιος κόσμος είναι για τον άνθρωπο ένας κόσμος μυστηριώδης και ανεξερεύνητος. Σύμφωνα με την Ioannidou (2016:111) το ρήμα «δύω» απαντάται στα Ομηρικά έπη (μέσα 8ου αι.) από το οποίο προέρχονται και οι λέξεις κατάδυση και δύτης. Η αναζήτηση τροφής, η παρατήρηση του θαλάσσιου κόσμου και η επιθεώρηση των υφάλων του πλοίου ήταν από τους κυριότερους λόγους που παρακίνησαν τον άνθρωπο στην κατάδυση. Μεγάλο ποσοστό δυτών αποτελούσαν οι αλιείς οστρακοειδών, σπόγγων, κοραλλιών κ.λπ. Από την αρχαιότητα ήταν γνωστοί οι Έλληνες σπογγαλιείς που καταδύονταν σε μεγάλα βάθη. Εκτός από τους δύτες-αλιείς και τους δύτες-σπογγαλιείς υπήρχαν και ναυτικοί δηλ. άτομα που έλεγχαν τη κατάσταση του βυθού, της γάστρας του πλοίου, την αγκυροβολία κ.λπ. Σημαντικός ήταν και ο ρόλος των δυτών που, συμμετέχοντας σε ναυτικές επιχειρήσεις, ενεργούσαν με σκοπό τη δολιοφθορά των εχθρικών πλοίων.

Στο Ηρόδοτο (Ιστορία, 8.6.1-8.16.3) γίνεται αναφορά στον Έλληνα Σκυλλία/Scyllis (500 π.Χ.) από τη Σκιώνη, ο οποίος ήταν ο πρώτος δύτης της εποχής του. Ο Σκυλλίας συνελήφθη αιχμάλωτος από τον Πέρση βασιλιά Ξέρξη Ι και κρατήθηκε στο στρατόπεδό τους στις Αφέτες. Όταν όμως έμαθε ότι ο Ξέρξης θα εισέβαλε στην Ελλάδα, το έσκασε και βούτηξε στη θάλασσα. Χρησιμοποιώντας ένα κούφιο καλάμι που του επέτρεψε να αναπνέει κάτω από το νερό μπόρεσε να περάσει απαρατήρητος. Οι Πέρσες δεν κατόρθωσαν να τον εντοπίσουν και πίστεψαν ότι πνίγηκε. Ο Σκυλλίας αναδύθηκε από το νερό τη νύχτα, πέρασε μέσα από το στόλο των Περσών και έκοψε τα σχοινιά που έδεναν τα περσικά πλοία. Στη συνέχεια κολύμπησε εννέα μίλια και βρήκε τον ελληνικό στόλο στο ακρωτήριο Αρτεμίσιο.

Τέλος, καθώς στη Μεσόγειο θάλασσα υπήρχαν αρκετά ναυάγια, λόγω του μεγάλου όγκου διακίνησης εμπορικών αγαθών, συχνά προσλαμβάνονταν δύτες για την ανάκτηση εμπορευμάτων που είχαν βυθιστεί με τα πλοία. Λόγω της επικινδυνότητας του επαγγέλματος του δύτη θεσπίστηκαν και οι πρώτοι νόμοι για τη ρύθμιση της αμοιβής αυτών που λάμβαναν μέρος στην ανέλκυση ναυαγίων, όπως ο «Νόμος Ροδίων Ναυτικός/Lex Rhodia».

Η ανασφάλεια και η αδυναμία πρόσβασης στο υποβρύχιο περιβάλλον είχαν ως αποτέλεσμα την απροθυμία του ανθρώπου να συμμετάσχει σε δραστηριότητες που τον έφερναν σε επαφή με το βυθό. Με την εξέλιξη όμως της τεχνολογίας σε συνδυασμό με την επίδραση της τηλεόρασης, της φωτογραφίας και των βιβλίων, το ευρύ κοινό ήλθε σε επαφή με το θαλάσσιο περιβάλλον και τους οργανισμούς που ζουν σ' αυτό. Ιδιαίτερα τα πασίγνωστα ντοκιμαντέρ του Γάλλου εξερευνητή Jacques-Yves Cousteau<sup>1</sup> αύξησαν τις γνώσεις του ανθρώπου για τον υποθαλάσσιο κόσμο και

---

<sup>1</sup> Ο Jacques-Yves Cousteau ήταν Γάλλος αξιωματικός του ναυτικού, εξερευνητής και ερευνητής, που μελέτησε τη θάλασσα και όλες τις μορφές θαλάσσιας ζωής. Γεννήθηκε στη Γαλλία το 1910 και πέθανε το 1997 στο Παρίσι αφήνοντας πίσω του ένα πλούσιο ερευνητικό έργο. Με τα περίφημα ντοκιμαντέρ του *The Silent World*, *The Golden Fish* και *World Without Sun*, κέρδισε τρία Όσκαρ καθώς και άλλα βραβεία όπως το Χρυσό Φοίνικα στο Φεστιβάλ Κανών το 1956. Με τη δουλειά του έφερε κοντά το κοινό με την υποβρύχια βιολογία. Το έργο του επέτρεψε σε ανθρώπους από όλες τις ηπείρους να γνωρίσουν τη ζωή στους ωκεανούς και να εξερευνηθούν μέσω της τηλεόρασης τις πηγές της «Γαλάζιας Ηπείρου». Το όνομά του έγινε συνώνυμο με την αφοσίωση, την περιπέτεια, τη φύση και την εξερεύνηση.

πυροδότησαν την επιθυμία για γνωριμία με αυτόν. Αποτέλεσμα αυτής της επίδρασης ήταν η αύξηση του ενδιαφέροντος για καταδύσεις και γενικότερα της επιθυμίας για εξερεύνηση και απόλαυση του υποβρύχιου θαλάσσιου περιβάλλοντος. Σύντομα δημιουργήθηκε μια νέα κατηγορία καταδύσεων, που απευθύνονται στο ευρύτερο κοινό, οι καταδύσεις αναψυχής.

Έτσι σήμερα, οι καταδύσεις μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις κατηγορίες, τις καταδύσεις επιστημονικού ενδιαφέροντος, τις καταδύσεις που εντάσσονται στο πλαίσιο πολεμικών δραστηριοτήτων, τις επαγγελματικές καταδύσεις και τις καταδύσεις αναψυχής.

## 2. Η καταδυτική δραστηριότητα

Στην προσπάθειά του να γνωρίσει τον υποβρύχιο κόσμο, και λόγω της ταχύτατης εξέλιξης της τεχνολογίας, ο άνθρωπος συνεχώς βελτιώνει τις μεθόδους κατάδυσης. Ενώ αρχικά η κατάδυση αναψυχής θεωρείτο δραστηριότητα των λίγων (hard adventures activity), λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας, που μετέτρεψε τη δραστηριότητα σε πιο οικονομική και πιο προσιτή στο ευρύ κοινό, εξελίχθηκε σε δραστηριότητα των μαζών (soft adventures activity). Σήμερα αναπτύσσονται ως καταδυτικές δραστηριότητες αναψυχής η *ελεύθερη κατάδυση* (free diving), η *κατάδυση με αναπνευστήρα* (snorkeling), η *κατάδυση με αυτόνομη αναπνευστική συσκευή* (scuba diving) και η *κατάδυση με την παροχή αέρος από την επιφάνεια* (surface supplied diving). Ιδιαίτερα η μορφή της κατάδυσης που είναι γνωστή ως SCUBA (Self Contained **U**nderwater **B**reathing **A**pparatus), αύξησε σημαντικά τον αριθμό των ανθρώπων που ασχολούνται με τις καταδύσεις και έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη μιας νέας μορφής τουρισμού του λεγόμενου υποβρύχιου ή καταδυτικού τουρισμού (Μυλωνόπουλος & Μοίρα, 2005:67).

Πολλοί μελετητές (Dignam, 1990; Tabata, 1990 In Orams, 1999) υποστηρίζουν ότι οι καταδύσεις με αναπνευστική συσκευή συγκαταλέγονται ανάμεσα στις ταχύτερα αναπτυσσόμενες δραστηριότητες αναψυχής στον κόσμο. Μάλιστα, ο καταδυτικός τουρισμός αποτελεί μια συνεχώς επεκτεινόμενη δραστηριότητα της τουριστικής βιομηχανίας (Tabata, 1992; Wilks&Davis, 2000; Edney, 2006; Thapa et al, 2006). Σύμφωνα με τα στοιχεία, κάθε χρόνο πιστοποιούνται από το μεγαλύτερο οργανισμό πιστοποίησης αυτοδυτών (PADI) περισσότερα από 900.000 άτομα, ενώ συνολικά υπάρχουν περισσότεροι από 25 εκατομμύρια πιστοποιημένοι δύτες (PADI, 2017). Μόνο στις ΗΠΑ υπολογίζονται 2,7-3,5 εκατομμύρια δύτες (scubadivers) αναψυχής σε σύνολο 6 εκατομμυρίων παγκοσμίως και περίπου 11 εκατομμύρια snorkelers έναντι 20 εκατομμυρίων σε όλο τον κόσμο. Οι δραστηριότητες αυτές συνεισφέρουν στο αμερικάνικο ΑΕΠ 11 δις. δολάρια. (DEMA, 2017).

Αν και οι καταδύσεις με αυτόνομη αναπνευστική συσκευή θεωρούνται ως δραστηριότητα περιπέτειας, ανάλογη με την ορειβασία, το ράφτινγκ, την ορεινή ποδηλασία, τη χιονοδρομία και το skydiving (Travel Industry Association of America, 1998), εν τούτοις καταγράφεται αύξηση του ενδιαφέροντος του ευρύτερου κοινού για καταδύσεις ως θαλάσσια τουριστική δραστηριότητα. Την αύξηση του ενδιαφέροντος ενισχύουν η έκδοση ειδικών περιοδικών και βιντεοταινιών που αφορούν τον υποβρύχιο κόσμο, η ίδρυση ομίλων καταδύσεων, η λειτουργία ειδικών σκαφών για καταδύσεις και η δημιουργία θέρετρων που ειδικεύονται στις καταδύσεις.

---

(The Cousteau Society, 2018; Cousteau & Dumas, 1953; Cousteau&Dugan, 1963; Cousteau. &Dugan, 1965).

Παράλληλα, αυξάνει και ο αριθμός των τουριστών που επιδίδονται σε καταδύσεις για αναψυχή σε παραθαλάσσια θέρετρα, οι λεγόμενοι «resort divers».

Σήμερα η κατάδυση δημιουργεί ένα σημαντικό τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «καταδυτική τουριστική βιομηχανία» και που περιλαμβάνει επιχειρήσεις πώλησης καταδυτικού εξοπλισμού, σχολές καταδυτικής εκπαίδευσης, επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών μεταφοράς με εξειδικευμένα πλοία στους χώρους κατάδυσης, εταιρείες διαφήμισης και προβολής των περιοχών κατάδυσης, θέρετρα τουριστών για καταδύσεις, επιχειρήσεις έκδοσης ειδικού έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου, ταξιδιωτικά πρακτορεία που ασχολούνται αποκλειστικά με τις καταδύσεις κ.λπ.

**ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 1.** Οι καταδύσεις αναψυχής αποτελούν δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού



**ΠΗΓΗ:** skeeze, Pixabay

Πολλοί από τους σημαντικούς καταδυτικούς προορισμούς βρίσκονται εκτός ευρωπαϊκού χώρου (π.χ. Μαλδίβες, Ινδονησία, Μικρονησία, Ερυθρά θάλασσα, Μεξικό, Αυστραλία και Χαβάη), με αποτέλεσμα να καταγράφεται σημαντική διαρροή συναλλάγματος. Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία υπάρχουν περισσότεροι από 25 εκατομμύρια πιστοποιημένοι δύτες παγκοσμίως, ανάμεσα στους οποίους 4 εκατομμύρια Ευρωπαίοι, δαπανώντας περισσότερα από 2 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως (Yassirani, 2017).

Το εθνικό εισόδημα πολλών χωρών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον καταδυτικό τουρισμό (π.χ. Ινδονησία, Μαλαισία), ενώ για άλλες χώρες αποτελεί σημαντική πηγή συναλλάγματος (π.χ. Μαλδίβες, Μάλτα, Αίγυπτος, κ.λπ.). Στις Μαλδίβες μάλιστα λειτουργεί ειδικός τύπος καταλυμάτων, τα ονομαζόμενα «Safari Vessels/Σκάφη Σαφάρι». Πρόκειται για σκάφη εξοπλισμένα με καταδυτικό εξοπλισμό που διατίθενται στους τουρίστες που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν καταδύσεις αναψυχής και τα οποία προσφέρουν υψηλής ποιότητας υπηρεσίες. Τα σκάφη περιηγούνται τα νησιά των Μαλδίβων και δίνουν τη δυνατότητα πραγματοποίησης καταδύσεων σε διαφορετικές τοποθεσίες. Στα σκάφη επιβαίνουν και εξειδικευμένοι δάσκαλοι κατάδυσης. Το 2016 διατίθεντο 144 σκάφη-σαφάρι δυναμικότητα 2.694

κλινών που αναλογούν στο 7,2% της συνολικής δυναμικότητας της χώρας (Ministry of Tourism Republic of Maldives, 2017).

Η Ελλάδα διαθέτει 9.835 νησαία εδάφη<sup>2</sup>, με συνολικό μήκος ακτών 15.021 χλμ εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες, ιστορικότητα, τεράστια πολιτιστική κληρονομιά και πλούσια θαλάσσια χλωρίδα και πανίδα. Τα παραπάνω στοιχεία είναι δυνατόν, αν αξιοποιηθούν ορθολογικά να αποτελέσουν τη βάση ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού και να καταστήσουν την Ελλάδα καταδυτικό προορισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

### **3. Το θεσμικό πλαίσιο του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα.**

Γενικά, η άσκηση υποβρύχιας δραστηριότητας στη θάλασσα με αναπνευστική συσκευή ή άλλα υποθαλάσσια μέσα, για λόγους αναψυχής, επιτρέπεται σε όλη την επικράτεια της χώρας. Όμως, προβλέπονται διάφοροι περιορισμοί της καταδυτικής δραστηριότητας σε θαλάσσιες περιοχές εναλίων αρχαιολογικών χώρων και σε οικολογικά ευαίσθητα θαλάσσια οικοσυστήματα. Η οριοθέτηση των περιοχών αυτών γίνεται με κοινή απόφαση των αρμόδιων υπουργών δηλαδή των Υπουργών Πολιτισμού και Ναυτιλίας στην πρώτη περίπτωση, και των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ναυτιλίας στη δεύτερη περίπτωση. Η συναρμοδιότητα των Υπουργείων Ναυτιλίας, Πολιτισμού, Περιβάλλοντος και Τουρισμού, καθώς και η αντιφατικότητα των διατάξεων που διέπουν την υποβρύχια δραστηριότητα προκάλεσαν συχνά προβλήματα στην ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.

Η ελληνική πολιτεία αντιλαμβανόμενη τη σημασία του καταδυτικού τουρισμού ως ιδιαίτερης μορφής του εναλλακτικού τουρισμού, θέσπισε ειδικό νομικό πλαίσιο για τις καταδύσεις αναψυχής με το Ν. 3409/2005 (ΦΕΚ Α' 273). Σύμφωνα με το νόμο αυτό, η άσκηση της υποβρύχιας δραστηριότητας με αναπνευστική συσκευή ή άλλο υποθαλάσσιο μέσο, για αναψυχή ή αθλητικούς σκοπούς, η εκπαίδευση εκπαιδευτών αυτοδυτών και ερασιτεχνών αυτοδυτών, υπάγονται στην εποπτεία και στον έλεγχο του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, στο οποίο τηρείται μητρώο αδειών για τους παρόχους καταδυτικών υπηρεσιών αναψυχής.

Επίσης, στο νόμο, προβλέφθηκαν για πρώτη φορά οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Καταδυτικού Πάρκου. Για τον χαρακτηρισμό και την οριοθέτηση των εκτάσεων ως Π.Ο.Α.Κ.Π. αποφαινεται το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Σκοπός της διάταξης είναι η οριοθέτηση και λειτουργία καταδυτικών πάρκων με σκοπό τη διενέργεια καταδύσεων αναψυχής, την εκπαίδευση αυτοδυτών και την επιστημονική έρευνα. Με τις διατάξεις του νόμου τα καταδυτικά πάρκα μπορούν να αποτελέσουν πόλο έλξης των δυτών αναψυχής. Ο σχετικός νόμος προβλέπει την τιμωρία των παραβατών και απειλεί με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών το πρόσωπο που ασκεί δραστηριότητα παρόχου καταδυτικών υπηρεσιών αναψυχής χωρίς την προβλεπόμενη άδεια. Επιπρόσθετα προβλέπεται η διοικητική ποινή του προστίμου.

Ο νόμος προέβλεψε επίσης τη δυνατότητα χαρακτηρισμού ενάλιων αρχαιολογικών χώρων ως «υποβρύχια μουσεία», στα οποία επιτρέπεται η καθοδηγούμενη κατάδυση με τη συνοδεία δυτών φυλάκων αρχαιοτήτων ή αρχαιολόγων. Τέτοιος χαρακτηρισμός πραγματοποιήθηκε 10 χρόνια μετά την ψήφιση του νόμου, με κοινή υπουργική απόφαση (ΥΑ Φ53/12387/6960/772/240/21-01-2015 (ΦΕΚ Β' 119) και αφορούσε τις περιοχές των νήσων Σποράδων και στον Δυτικό Παγασητικό, Π.Ε. Μαγνησίας,

---

<sup>2</sup> Με την καταγραφή κάθε τμήματος γης πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, από την Υδρογραφική Υπηρεσία του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού.

Περιφέρειας Θεσσαλίας. Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίστηκαν ως επισκέψιμοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι και μπορούν να λειτουργούν και ως υποβρύχια μουσεία».

Σήμερα, δεν έχουν ακόμα υπογραφεί οι σχετικές προγραμματικές συμβάσεις και οι χώροι δεν λειτουργούν για το κοινό.

Επίσης, δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των λειτουργούντων καταδυτικών κέντρων, τον αριθμό των πιστοποιημένων δυτών αναψυχής στην Ελλάδα και γενικά στοιχεία για τη ζήτηση για αυτή την ειδική μορφή τουρισμού.

#### 4. Η έρευνα

Στο εξωτερικό, έχουν διενεργηθεί αρκετές έρευνες, σχετικά με τα κίνητρα των δυτών αναψυχής, τις προτιμήσεις τους, το βαθμό ικανοποίησης και τις συμπεριφορές τους. Αυτές αφορούν τις καταδύσεις στην Αυστραλία (Davis, 1997; Jewell, 2004; Stolk, Markwell, and Jenkins', 2005), στην Καραϊβική και στα νησιά Φίτζι (Uyara, Watkinson, and Côté, 2009), στα νησιά Κις της Φλόριντα, στη βόρεια Φλόριντα (Meisel & Cottrell, 2004; Meyer, Thapa, and Pennington-Gray's, 2003) και στις Αζόρες (Bentz, et al, 2016). Δεν έχουν όμως διενεργηθεί παρόμοιες έρευνες για τα κίνητρα των δυτών αναψυχής στην Ελλάδα, με εξαίρεση μερικές μελέτες για το θεσμικό πλαίσιο των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα (Mylonopoulos et al, 2011; Gerovassileiou et al, 2009).

Η μελέτη αυτή διερευνά τα κίνητρα για καταδύσεις αναψυχής στην Ελλάδα και έχει ως στόχο να διερευνήσει το προφίλ των Ελλήνων δυτών, τα κίνητρα συμμετοχής σε δραστηριότητες καταδύσεων καθώς και τις στάσεις, τις συμπεριφορές και τους λόγους για την επιλογή ενός τύπου καταδύσεων.

Η έρευνα διενεργήθηκε με τη διανομή δομημένου ερωτηματολογίου που διανεμήθηκε σε μέλη συλλόγων καταδύσεων αναψυχής στην Ελλάδα, μέσω διαδικτύου. Η διανομή έγινε από πιστοποιημένο δύτε, μέλος συλλόγου καταδύσεων και τα ερωτηματολόγια απεστάλησαν σε άλλα μέλη του ίδιου ή άλλων συλλόγων καταδύσεων και σε άτομα που πραγματοποιούν καταδύσεις αναψυχής. Η έρευνα διενεργήθηκε από 01/10/2017 έως 31/12/2017. Στάλθηκαν 105 ερωτηματολόγια και επεστράφησαν συμπληρωμένα τα 98 (93,3%).

Οι ερωτήσεις διακρίνονταν σε δύο κατηγορίες, η πρώτη αφορούσε ανεξάρτητες μεταβλητές που διερευνούσαν κυρίως προσωπικά στοιχεία των ερωτώμενων όπως φύλο, ηλικία, εθνικότητα, επάγγελμα, σπουδές, επίπεδο εισοδήματος και η δεύτερη αφορούσε στοιχεία που προσδιορίζουν το προφίλ τους ως δύτες αναψυχής (πιστοποίηση ως δύτες, χρόνια άσκησης της καταδυτικής δραστηριότητας, χρόνος που διαθέτουν για καταδύσεις, προτιμώμενη εποχή ταξιδιού, λόγοι πραγματοποίησης καταδύσεων κ.λπ.).

Υπήρχαν δύο εγγενείς περιορισμοί της δειγματοληψίας. Πρώτον, το γεγονός ότι το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά, συνεπάγεται αποκλεισμό των δυτών αναψυχής που δεν έχουν πρόσβαση σε υπολογιστή, ιδίως εκείνων χωρίς σύνδεση στο διαδίκτυο ή σύνδεση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Δεύτερον, το δείγμα, λόγω της έλλειψης δεδομένων σχετικά με τον αριθμό των λειτουργούντων κέντρων καταδύσεων στην Ελλάδα, και του αριθμού των πιστοποιημένων δυτών αναψυχής, δεν είναι αντιπροσωπευτικό αλλά δείγμα ευκολίας.

Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 80 άνδρες (81,6%) και 18 γυναίκες (18,4%) επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι στην δραστηριότητα επιδίδονται κυρίως άνδρες (Tabata, 1992; Diltonand Baker, 1999; Mundetand Ribera, 2001). Ηλικιακά το 40% (39 άτομα) ήταν ηλικίας 31-40 ετών, το 28,3% (28 άτομα) ήταν ηλικίας 41-50 ετών και το 15% (15 άτομα) ήταν 20-30 ετών (Πίνακας 1). Προκύπτει ότι οι ερωτώμενοι παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά που έχουν προκύψει και από άλλες έρευνες, με κυριαρχία (68,3%) των ηλικιακών ομάδων μεταξύ 31-50 ετών (Mundet and Ribera, 2001: 505). Οι νεότεροι σε ηλικία, δηλ. έως 30 ετών αντιπροσωπεύουν μόνο το 16,7%. Αυτό πιθανόν να συνδέεται με το γεγονός ότι οι καταδύσεις αναψυχής απαιτούν την δυνατότητα πραγματοποίησης υψηλής σχετικά δαπάνης, η οποία δεν είναι εύκολα δυνατή από νέους ανθρώπους.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1.** Ηλικία δυτών αναψυχής

Ηλικία	Συχνότητα	%
>19 ετών	2	1,7
20-30 ετών	15	15,0
31-40 ετών	39	40,0
41-50 ετών	28	28,3
51-60 ετών	11	11,7
61 και άνω	3	3,3
<b>ΣΥΝΟΛΟ</b>	<b>98</b>	<b>100</b>

Όσον αφορά την εθνικότητα τα 90 (91,6%) από τα 98 άτομα που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ήταν Έλληνες, ενώ απάντησαν και 6 Κύπριοι και δύο Γερμανοί (μόνιμοι κάτοικοι Ελλάδας). Το 38% (37 άτομα) ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 25% (24 άτομα) ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, το 22% (22 άτομα) ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το 15% (15 άτομα) απόφοιτοι ανώτερης σχολής.

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση το 51% δήλωσαν έγγαμοι και το 49% άγαμοι. Το 38,8% των ερωτώμενων (38 άτομα) ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 26,6% (26 άτομα) ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες, το 16,4% (16 άτομα) δημόσιοι υπάλληλοι, ενώ υπήρχαν και μικρότερα ποσοστά που δήλωσαν συνταξιούχοι και υπάλληλοι με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου (από 5 άτομα), 3 άτομα που δήλωσαν εκπαιδευτές καταδύσεων, 3 στρατιωτικοί και 2 φοιτητές (Πίνακας 2).

Το 63,3% των ατόμων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο (62 άτομα) δήλωσαν ότι δραστηριοποιούνται στο χώρο περίπου από 4 έως 10 έτη, το 30,6% (30 άτομα) δήλωσαν ότι δραστηριοποιούνται περισσότερα από 10 έτη και το 6,1% (6 άτομα) λιγότερα από 3 έτη. Προκύπτει ότι η δραστηριότητα αυτή δεν είναι μια εφήμερη εμπειρία αλλά συνεχίζει να διατηρεί το ενδιαφέρον για μεγάλο χρονικό διάστημα.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2.** Επάγγελμα ερωτώμενων

Επάγγελμα	Συχνότητα	Ποσοστό%
Δημόσιος υπάλληλος	16	16,4
Ιδιωτικός υπάλληλος	38	38,8
Ελεύθερος επαγγελματίας	26	26,6
Οικιακά	-	-
Συνταξιούχος	5	5,1
Στρατιωτικός	3	3,0
Φοιτητής	2	2,0
Συμβασιούχος ΙΔΟΧ	5	5,1
Εκπαιδευτής	3	3,0
<b>ΣΥΝΟΛΟ</b>	<b>98</b>	<b>100</b>

Το ατομικό μηνιαίο εισόδημα των ερωτηθέντων ανέρχεται σε ποσοστό 32,7% (32 άτομα) μεταξύ 1201-1500 ευρώ, σε ποσοστό 24,5% (24 άτομα) μεταξύ 901-1200 ευρώ, σε ποσοστό 14,3% (14 άτομα) πάνω από 1500 ευρώ και μεταξύ 601-900 ευρώ. Επίσης, 11,2% δήλωσε εισόδημα μεταξύ 301-600 ευρώ και 3% δήλωσε ότι το εισόδημά του είναι κάτω από τα 300 ευρώ το μήνα (Πίνακας 3).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 3.** Ατομικό μηνιαίο εισόδημα δυτών αναψυχής

Εισόδημα σε ευρώ	Συχνότητα	Ποσοστό%
< 300	3	3,0
301-600	11	11,2
601-900	14	14,3
901-1200	24	24,5
1201-1500	32	32,7
>1500	14	14,3
<b>ΣΥΝΟΛΟ</b>	<b>98</b>	<b>100</b>

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να προσδιορίσουν το ποσό που δαπάνησαν κατά μέσο όρο για την αγορά του εξοπλισμού τους (μάσκα, στολή, πέδιλα, φακός κ.λπ. εξοπλισμός ασφαλείας). Το μεγαλύτερο ποσοστό δήλωσε ποσό μεγαλύτερο των 1.500 ευρώ (54,2%), πράγμα φυσικό καθώς ο καλής ποιότητας εξοπλισμός είναι απαραίτητος για ασφαλή διεξαγωγή της κατάδυσης (Πίνακας 4).



**ΠΙΝΑΚΑΣ 4.** Δαπάνη για εξοπλισμό

ΜΟ δαπάνης σε €	Συχνότητα	Ποσοστό %
< 200	5	5,1
201-500	6	6,1
501-800	8	8,1
801-1100	11	11,2
1101-1500	15	15,3
>1500	53	54,2
<b>ΣΥΝΟΛΟ</b>	98	100

Στην ερώτηση για το πώς πληροφορήθηκαν και πως μνήθηκαν στις καταδύσεις ένα μεγάλο ποσοστό 40,9% (40 άτομα) δήλωσαν ότι έμαθαν για τις καταδύσεις από φίλους, 25,6% (25 άτομα) από τον οικογενειακό τους κύκλο και 13,3% (13 άτομα) από το διαδίκτυο. Πολύ μικρά ποσοστά συγκέντρωσαν οι απαντήσεις από το σχολείο (5,1%, 4 άτομα), από την τηλεόραση (6,1%, 6 άτομα), από το στρατό ή τον καταδυτικό σύλλογο, την εργασία κ.λπ. Το 45,9% δήλωσε ότι είναι μέλος κάποιου καταδυτικού συλλόγου ενώ το 54,1% δήλωσε ότι ενεργεί αυτόνομα. Το 95% (93 άτομα) των ερωτώμενων δήλωσε ότι κατέχει πτυχίο καταδύσεων δηλ. έχει πιστοποιηθεί από κάποιο φορέα, ενώ μόλις το 5% (5 άτομα) δήλωσε ότι δεν έχει εκπαιδευτεί και δεν διαθέτει πιστοποίηση.

Η συντριπτική πλειοψηφία, δηλ. το 81,7% (80 άτομα), δήλωσε ότι πραγματοποιεί καταδύσεις αναψυχής όλο το χρόνο, το 15,7% (16 άτομα) μόνο το καλοκαίρι και 2% (2 άτομα) μόνο το χειμώνα. Αποδεικνύεται ότι οι καταδύσεις αναψυχής είναι μια δραστηριότητα που ασκείται όλο το χρόνο, επομένως θα μπορούσε, αν προβληθεί κατάλληλα να επιμηκύνει την τουριστική περίοδο της χώρας.

Το 53,1% των ερωτηθέντων (52 άτομα) δήλωσαν ότι κάνουν καταδύσεις στην Ελλάδα, σε διάφορους προορισμούς και κυρίως στα νησιά όπως η Κως, η Κάλυμνος, το Ρέθυμνο, η Λευκάδα, η Κύθνος, η Μήλος κ.λπ., ενώ το 44,9% (44 άτομα) δήλωσε ότι πραγματοποιεί καταδύσεις σε προορισμούς του εξωτερικού, με κυρίαρχες επιλογές την Κύπρο και την Ερυθρά θάλασσα. Μόνο δύο άτομα δήλωσαν ότι πραγματοποιούν καταδύσεις τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό.

Οι δύτες που πραγματοποιούν καταδύσεις στην Ελλάδα δήλωσαν σε ποσοστό 73,1% (38 άτομα) ότι διαθέτουν στον προορισμό από 4-6 ημέρες, ενώ το 15,3% δήλωσε ότι παραμένει από 7 έως 10 ημέρες. Αντίστοιχα όσοι προτιμούν τις καταδύσεις σε προορισμούς του εξωτερικού δήλωσαν ότι παραμένουν 7-10 ημέρες σε ποσοστό 41% (18 άτομα), σε ποσοστό 31,8% (14 άτομα) ότι διαθέτουν από 4-6 ημέρες και 22,7% (10 άτομα) ότι διαθέτουν έως 3 ημέρες.

Η πλειοψηφία (62,2% δηλ. 61 άτομα) δήλωσε ότι πραγματοποιεί καταδύσεις με παρέα 1-3 ατόμων, το 26,5% (26 άτομα) με παρέα 4-6 ατόμων και το 8,2% (8 άτομα) με παρέα μεγαλύτερη των 6 ατόμων. Μόνο το 3,1% δήλωσε ότι καταδύεται χωρίς παρέα.

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε τους λόγους που ωθούν στην πραγματοποίηση καταδύσεων. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (86,7%) δήλωσε την απόλαυση του

θαλάσσιου περιβάλλοντος και του βυθού. Ακολούθησαν οι απαντήσεις «απόδραση» από την καθημερινότητα (79,6%) και λόγοι αναψυχής (71,4%). Επίσης 49% δήλωσε ότι επιθυμεί την επαφή με τη φύση και το 51% ότι του αρέσει η εξερεύνηση. Ένα ποσοστό 35,7% δήλωσε ότι έλκεται από τον κίνδυνο και γενικότερα τις προσκλήσεις που εμπεριέχει η δραστηριότητα αυτή. Επίσης, υπήρξαν ορισμένοι που δήλωσαν ότι προσελκύνονται από προκλήσεις του προορισμού, το βαθμό επικινδυνότητας κ.λπ. (35,7%). Τέλος, το 13,3% δήλωσε ότι πραγματοποιεί καταδύσεις καθώς έχει ως χόμπι την υποβρύχια φωτογράφιση, ενώ 8 άτομα δήλωσαν άλλους λόγους, εκ των οποίων 4 για επαγγελματικούς λόγους (Πίνακας 5).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 5.** Λόγοι πραγματοποίησης καταδύσεων αναψυχής

	Λόγοι πραγματοποίησης καταδύσεων	Συχνότητα	%
1.	αναψυχή	70	71,4
2.	απόδραση από την καθημερινότητα	78	79,6
3.	απόλαυση θαλάσσιου περιβάλλοντος	85	86,7
4.	εκπαίδευση /μάθηση	30	30,6
5.	εξερεύνηση	50	51,0
6.	επαφή με τη φύση	48	49,0
7.	πρόκληση / κίνδυνος	35	35,7
8.	υποβρύχια φωτογράφιση	13	13,3
9.	άλλο	8	8,2

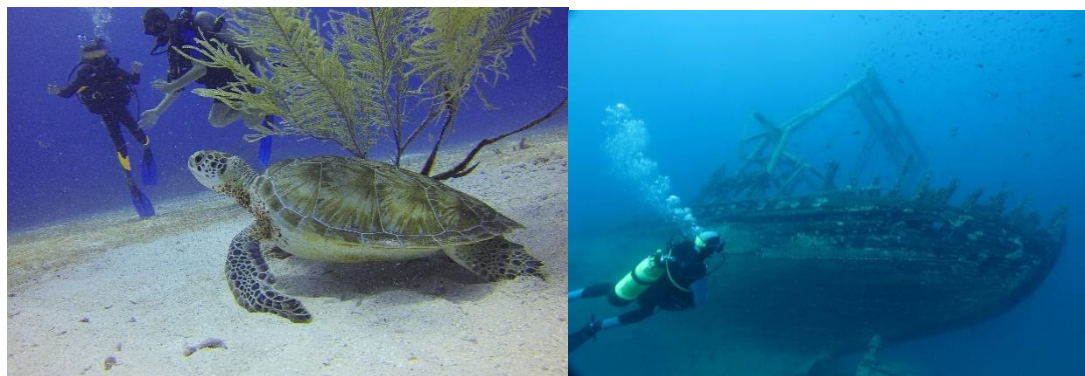
**ΠΙΝΑΚΑΣ 6.** Λόγοι επιλογής προορισμών

	Λόγοι επιλογής	Συχνότητα	%
1.	ασφάλεια	25	25,5
2.	διαύγεια της θάλασσας	85	86,7
3.	επιπρόσθετες παροχές	15	15,3
4.	εύκολη πρόσβαση	78	79,6
5.	ευκολία έκδοσης σχετικών αδειών	32	32,6
6.	καλές καιρικές συνθήκες	85	86,7
7.	πλούσιο περιβάλλον βυθού	95	96,9
8.	ποιότητα των υποδομών	70	71,4
9.	τιμές	43	43,9
10.	ύπαρξη ενάλιων αρχαιοτήτων	95	96,9
11.	ύπαρξη ναυαγίων	93	94,9
12.	άλλο	34	34,7

Επίσης, στην ερώτηση για τους λόγους που επιλέγουν μια περιοχή για την πραγματοποίηση καταδύσεων αναψυχής, το μεγαλύτερο ποσοστό συγκέντρωσαν οι απαντήσεις «πλούσιο περιβάλλον βυθού» και «ύπαρξη ενάλιων αρχαιοτήτων» (από 96,9%), η «ύπαρξη ναυαγίων» (94,9%), η διαύγεια των νερών της θάλασσας και οι καλές καιρικές συνθήκες με την έννοια της δυνατότητας πραγματοποίησης καταδύσεων (από 86,7%), η ποιότητα των υποδομών (71,4%) κ.λπ. (Πίνακας 6). Ως μικρότερης σημασίας αναφέρθηκαν η ευκολία έκδοσης σχετικών αδειών (32,6%), η ασφάλεια (25,5%) και οι τυχόν επιπλέον παροχές του τόπου προορισμού (15,3%). Οι τιμές αναφέρθηκαν σε ποσοστό 43,9% γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί καθώς η πραγματοποίηση καταδύσεων απαιτεί ένα ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος.

Να σημειωθεί ότι το σύνολο των απαντήσεων υπερέβαινε το 100% καθώς δόθηκε η δυνατότητα επιλογής περισσότερων από μια απαντήσεων.

**ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 2 και 3.** Ο πλούτος του βυθού και η ύπαρξη ναυαγίων αποτελούν κύριους παράγοντες επιλογή της περιοχής κατάδυσης



**ΠΗΓΗ:** jacqueline macou, & Martin Str, Pixabay

Τέλος, στην ερώτηση αν γνωρίζουν τη νομοθεσία που διέπει τις καταδύσεις αναψυχής στην Ελλάδα, το 92,8% (91 άτομα) απάντησε θετικά. Από αυτούς 12 άτομα θεωρούν ότι το ισχύον θεσμικό πλαίσιο δρα αποτρεπτικά για τις καταδύσεις αναψυχής λόγω της αυξημένης γραφειοκρατίας για την απόκτηση της άδειας (33%), των διενεργούμενων ελέγχων από τις αρμόδιες αρχές (31%), του υψηλού κόστους της έκδοσης της σχετικής άδειας (15%) και για άλλους μη κατονομαζόμενους λόγους.

## 5. Συμπεράσματα

Είναι γεγονός ότι ο καταδυτικός τουρισμός προβάλλεται και αναπτύσσεται διεθνώς ως εναλλακτική μορφή τουρισμού. Η ελληνική πολιτεία προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις σύγχρονες απαιτήσεις του εναλλακτικού τουρισμού θέσπισε ειδικό νομικό πλαίσιο για τις καταδύσεις αναψυχής.

Οι δύτες αναψυχής στην Ελλάδα είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους άνδρες (81,6%), ηλικίας 31-50 ετών (68,3%) με ατομικό μηνιαίο εισόδημα μεταξύ 1201-1500 ευρώ (32,7%). Τα ευρήματα συμπίπτουν με σχετικές μελέτες, δηλ. ότι οι δύτες αναψυχής είναι κυρίως άνδρες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (Davis, 1997; Ditton, et al, 2002; Musa, 2002:200; Musa et al, 2010:7) και υψηλό μέσο εισόδημα (Davis, 1997; Stolk, Markwell & Jenkins, 2007:228). Τα ευρήματα επίσης συμπίπτουν όσον αφορά την

ηλικία των δυτών αναψυχής (Stolk et al, 2005:161; Stolk, Markwell & Jenkins, 2007:228; Musa et al, 2010:7; Uyarra et al, 2009:16).

Όσον αφορά τα λοιπά ευρήματα, το μεγαλύτερο ποσοστό έχει δαπανήσει για τον εξοπλισμό του ποσό μεγαλύτερο των 1.500 ευρώ (54,2%), εφόσον ο καλής ποιότητας εξοπλισμός είναι απαραίτητος για ασφαλή διεξαγωγή της κατάδυσης. Η πλειοψηφία 40,9% δήλωσε ότι μνηθήκε στις καταδύσεις από φίλους και το 45,9% είναι μέλη κάποιου καταδυτικού συλλόγου. Το 95% κατέχει πτυχίο καταδύσεων και το 81,7% πραγματοποιεί καταδύσεις αναψυχής όλο το χρόνο. Το 53,1% πραγματοποιούν καταδύσεις στην Ελλάδα, σε διάφορους προορισμούς και κυρίως στα ελληνικά νησιά ενώ το 44,9% πραγματοποιεί καταδύσεις σε προορισμούς του εξωτερικού, με κυρίαρχες επιλογές την Κύπρο και την Ερυθρά θάλασσα.

Οι δύτες που πραγματοποιούν καταδύσεις στην Ελλάδα σε ποσοστό 73,1% διαθέτουν στον προορισμό από 4-6 ημέρες, ενώ στο εξωτερικό παραμένουν 4-6 ημέρες ( 41%). Η πλειοψηφία (62,2%) πραγματοποιεί καταδύσεις με παρέα 1-3 ατόμων, με σκοπό την απόλαυση του θαλάσσιου περιβάλλοντος και του βυθού (86,7%) αλλά και την «απόδραση» από την καθημερινότητα (79,6%) και για λόγους αναψυχής (71,4%). Οι λόγοι επιλογής μιας περιοχής για την πραγματοποίηση καταδύσεων αναψυχής, είναι το «πλούσιο περιβάλλον βυθού» και η «ύπαρξη ενάλιων αρχαιοτήτων» (96,9%), η «ύπαρξη ναυαγίων» (94,9%), η διαύγεια των νερών της θάλασσας και οι καλές καιρικές συνθήκες (από 86,7%), η ποιότητα των υποδομών (71,4%) κ.λπ. Τέλος, το 92,8% γνωρίζει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο που ισχύει στην Ελλάδα για τις καταδύσεις αναψυχής αλλά 33% θεωρεί ότι αυτό δρα αποτρεπτικά για τις καταδύσεις αναψυχής.

Εν κατακλείδι οι καταδύσεις αναψυχής φαίνεται να είναι ένας νέος και δυναμικός τομέας εναλλακτικών δραστηριοτήτων αναψυχής, με δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης, καθώς οι δύτες αναψυχής είναι πρόθυμοι να ταξιδέψουν για να απολαύσουν το θαλάσσιο περιβάλλον, έχουν υψηλό διαθέσιμο εισόδημα και διαθέτουν αρκετές ημέρες στον προορισμό. Πλην όμως το ισχύον θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα, με τους περιορισμούς και τις καθυστερήσεις στην οριοθέτηση των περιοχών που επιτρέπονται οι καταδύσεις φαίνεται να δρα αποτρεπτικά.

Επίσης, αρνητικά λειτουργεί και η έλλειψη στοιχείων σχετικά με τον αριθμό των λειτουργούντων καταδυτικών κέντρων, τον αριθμό των πιστοποιημένων δυτών αναψυχής στην Ελλάδα και γενικά στοιχεία για τη ζήτηση για αυτή την ειδική μορφή τουρισμού.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bentz, J. – Lopes, F. – Calado, H. and Dearden, Ph. (2016). Understanding diver motivation and specialization for improved scuba management, *Tourism in Marine Environments*, 12(1), pp. 35–49.
2. Cousteau, J.Y. & Dugan, J. (1963). *The Living Sea*. New York: Harper & Row.
3. Cousteau, J.Y. & Dugan, J. (1965). *World Without Sun*. New York: Harper & Row.
4. Cousteau, J.Y. & Dumas, F. (1953). *The Silent World*. New York: Ballantine Books.

5. Davis, D. (1997). *The development and nature of recreational scuba diving in Australia: A study in economics, environmental management and tourism*, Doctor of Philosophy, University of Queensland, St Lucia, Queensland
6. DEMA, (2017). *Fast Facts: Recreational Scuba Diving and Snorkeling*, at <https://c.ymcdn.com/sites/www.dema.org/resource/resmgr/imported/Diving%20Fast%20Facts-2013.pdf>
7. Dignam, D. (1990 March). "Scuba gaining among mainstream travelers". *Tour and Travel News*, 1: pp. 44-45.
8. Ditton, R.B. - Osburn, H.R. - Baker, T.L. & Thailing, C.E. (2002). Demographics, attitudes, and reef management preferences of sport divers in offshore Texas waters, *Journal of Marine Science*, 59, S186–S191.
9. Ditton, R.B. and Baker, T.L. (1999). *Demographics, attitudes, management preferences, and economic impacts of sport divers using artificial reefs in offshore Texas waters*. Technical Report no. HD-99-01. Human Dimensions of Fisheries Lab, Texas A & M University, Texas, USA: College Station.
10. Edney, J. (2006). Impacts of recreational scuba diving on shipwrecks in Australia and the Pacific: A review. *Micronesian Journal of the Humanities and Social Sciences*, 5(1/2), pp. 201–233.
11. Gerovassileiou, V. – Koutsoubas, D. – Sini, M. & Paikou, K. (2009). Marine protected areas and diving tourism in the Greek Seas: Practices and perspectives, *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 4(4), pp. 181-197.
12. Ioannidou, C.E. (2016). Diving in Ancient Greece during the late archaic and classical period (6<sup>th</sup>-4<sup>th</sup> century BC). *Archaeology and Science*, Belgrade, 10, pp. 111-119.
13. Jewell, B. (2004). The effectiveness on diver attitudes and awareness of underwater shipwreck values—SS *Yongala*, a case study. *Bulletin of the Australasian Institute for Maritime Archaeology*, 28, pp. 43–62.
14. Meisel, C. & Cottrell, S. (2004). Differences in motivations and expectations of divers in the Florida Keys. Paper presented at the *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium*, Bolton Landing, NY.
15. Meyer, L.A. - Thapa, B. & Pennington-Gray, L. (2003). An exploration of motivations among SCUBA divers in north central Florida. Paper presented at the *Proceedings of the 2002 Northeastern Recreation Research Symposium*, Bolton Landing, NY.
16. Ministry of Tourism Republic of Maldives (2017). *Tourism YEARBOOK2017*, p. 2, at [http://www.tourism.gov.mv/pubs/Tourism\\_Yearbook\\_2017.pdf](http://www.tourism.gov.mv/pubs/Tourism_Yearbook_2017.pdf)
17. Mundet, L. and Ribera L. (2001). Characteristics of divers at a Spanish resort, *Tourism Management* 22(5): 501-510.
18. Musa, G. (2002). Sipadan: A scuba-diving paradise: An analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management. *Tourism Geographies*, 4(2), pp. 195–209.
19. Musa, G. - Seng, W.T. - Thirumoorthi, T.& Abessi, M. (2010). The influence of scuba divers' personality, experience, and demographic profile on their underwater behaviour. *Tourism in Marine Environments*, 7(1), pp. 1–14.

20. Mylonopoulos, D. - Moira, P. & Parthenis, Sp. (2011). «The legislative framework of the management of the protected areas in Greece. The case of the National Marine Park of Zakynthos», In: Micallef, A. (ed), MCRR3-2010 Conference Proceedings, *Journal of Coastal Research*, Special Issue, Grosseto. Tuscany, Italy, No 61, pp 173-182, at <https://www.jcronline.org/doi/full/10.2112/SI61-001.12>
21. PADI (2017). Worldwide Corporate Statistics 2017. Data for 2011-2016, at <https://www.padi.com/sites/default/files/2017-07/2017%20PADI%20WW%20Statistics.pdf>
22. Stolk, P. – Markwell, K. & Jenkins, J.M. (2007) Artificial Reefs as Recreational Scuba Diving Resources: A Critical Review of Research, *Journal of Sustainable Tourism*, 15(4), pp. 331-350.
23. Stolk, P. - Markwell, K.& Jenkins, J. (2005). Perceptions of artificial reefs as SCUBA diving resources: A study of Australian recreational SCUBA divers. *Annals of Leisure Research*, 8(2/3), pp. 153–173.
24. Tabata, R.S. (1992). SCUBA diving holidays. In B. Weiler & C. Michael Hall (Eds.), *Special interest tourism* (pp. 171–184). London: Belhaven Press.
25. Tabata, R.S. (1990). “Dive Travel – A case study in educational tourism- policy implications for resource management and tourism development”. Paper presented at the *Global Classroom Symposium*, Christchurch, New Zealand, 19-22 August, In Orams, M. (1999). *Marine Tourism: Development, Impacts and Management*, London: Routledge.
26. Thapa, B. - Graefe, A.R. & Meyer, L. A. (2006). Specialization and marine based environmental behaviours among SCUBA divers. *Journal of Leisure Research*, 38(4), pp. 601–615.
27. The Cousteau Society (2018), at <http://www.cousteau.org/>
28. Travel Industry Association of America (1998) *The adventure travel report, 1997*, Washington, D.C.: Travel Industry Association of America.
29. Uyarra, M.C. - Watkinson, A.R. & Côté, I.M. (2009). Managing dive tourism for the sustainable use of coral reefs: Validating diver perceptions of attractive site features. *Environmental Management*, 43, pp. 1–16.
30. Wilks, J. & Davis, R.J. (2000). Risk management for SCUBA diving operators on Australia’s Great Barrier Reef. *Tourism Management*, 21, pp. 591–599.
31. **Yassirani, H. (2017). *Diving into underwater tourism in Greece*, European Commission, 04/10/2017, at [http://ec.europa.eu/regional\\_policy/en/newsroom/news/2017/10/10-04-2017-diving-into-underwater-tourism-in-greece](http://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2017/10/10-04-2017-diving-into-underwater-tourism-in-greece)**
32. Ηρόδοτος, *Ίστορίαι* (8.6.1-8.16.3) στο Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα [http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient\\_greek/library/browse.html?text\\_id=30&page=196](http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=30&page=196)
33. Μυλωνόπουλος, Δ. - Μοίρα, Π. (2005). *Θαλάσσιος Τουρισμός*, Αθήνα: Interbooks.
34. Μυλωνόπουλος, Δ. (2011). *Ναυτικό Δίκαιο*, Αθήνα: Σταμούλης.
35. Ν. 3409/2005 (ΦΕΚ Α’ 273) «Καταδύσεις αναψυχής και άλλες διατάξεις».

36. ΥΑ ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ΤΠΚΑΧΜΑΕ/Φ53/12387/6960/772/240/21-1-2015 (ΦΕΚ Β' 119) « Ίδρυση Ενάλιων Επισκέψιμων Αρχαιολογικών Χώρων - όροι, προϋποθέσεις λειτουργίας και επιτρεπόμενες δραστηριότητες εντός αυτών, σε θαλάσσιες περιοχές των Νήσων Σποράδων και στον Δυτικό Παγασητικό, Π.Ε. Μαγνησίας, Περιφέρειας Θεσσαλίας».